

Over de duivel

Jan Bauwens Serskamp 2019

1. Gewenning

Dat wij niet langer werken op de manier waarop dat anderhalve eeuw geleden het geval was zoals beschreven door Stijn Streuvels en dat wij daardoor onze sterke ranke pezen en spoelvormige spieren zien atrofiëren tot vormeloze massa's van bleke cellulitis is één zaak. Een andere echter is dat de obese, welhaast bolvormige figuur met wegwijnende ledematen en een hoofd gevuld met alleen nog de echo's van een ontelbaar aantal frustrerende reclameboodschappen, nog voor we er erg in hebben, de nieuwe norm wordt – het nieuwe normaal.

Uiteraard moeten wij niet terug naar het tijdperk van de jagers-verzamelaars met de daarbij horende honger en kou en de natuurlijke selectie die alleen de sterksten in het leven duldt terwijl zij de zwakkeren genadeloos ombrengt. Uiteraard is onze onderlinge samenwerking met de navenante verregaande specialisatie van elke burger intussen een maatschappelijke noodzaak voor de handhaving van onze vrijheid. Maar wat is die vrijheid nog waard als wij onszelf gevangen weten in de meelijwekkende immobiliteit van het immense vleesblok in hetwelke wij zodoende metamorfoseerden? Het is slechts de vrijheid om de immobiliserende gevangenis die ons lichaam geworden is, moeiteloos te transporteren over snelwegen, in liften, door de lucht en over zee terwijl wijzelf genadeloos gekluisterd blijven aan die kerker waarmee wij nu eenmaal samenvallen. Dit wrede noodlot is allerm minst onafwendbaar maar andermaal: het inzicht in de nood aan afwending ontbreekt kennelijk want zonder dat wij er erg in hebben, dreigt dit de nieuwe norm te worden waarbij iedereen zich gedwee blijkt neer te leggen: het kolossale lijf als allernieuwste schoonheidsideaal en het nieuwsoortige leed dat ermee gepaard gaat als het normaal van de dag.

En wie denken dat het wel zo'n vaart niet zal lopen, dienen zich dringend te realiseren dat groepsaffiliatie als verborgen drijfveer ons, democraten, binnen de kortste keren blind zal maken voor het sublieme door dit algauw als een hersenschim te gaan bestempelen – zoals men dat gedaan heeft met het goede en met het ware: alles immers, zo beweert men nu liegend doch met het hoogste gezag, is relatief – het goede, het schone en het ware. Edoch, wie beweren dat het sublieme niet bestaat en wie zeggen dat het ware een illusie is, dienen zich rekenschap te geven van het feit dat ze met dit oordeel geen uitzondering kunnen maken op die eigenste bewering en aldus tart haar oneigenlijkheid voortaan elke twijfel.

Gewenning immers is een vervaarlijk sterk onderschat verschijnsel en men herinnere zich uit de handboeken elementaire waarnemingspsychologie hoe wij binnen de kortste keren wennen aan het beeld dat wij verkrijgen door het dragen van een bril die ons de wereld op zijn kop laat zien: na weinige uren blijken onze hersenen zich volkomen te hebben aangepast en zien wij warempel alles opnieuw rechtop staan; nemen we de bril weer af, dan duurt het nog een hele poos vooraleer het omgekeerde beeld dat we nu zónder bril verkrijgen weer netjes op zijn poten valt.

Wat het geval is met het gezichtszintuig, geldt uiteraard en met dezelfde kracht voor alle andere zintuigen en zo zijn wij gewoon geworden aan het helse lawaai van het dagelijkse (en voor wie slapen langs een stadsring ook het nachtelijke) verkeer; wij worden niet langer de stank gewaar van de lucht die wij niettemin met elke ademteug in onze longen, in ons bloed en in al onze organen naar binnen pompen; wij vinden de afschuwelijke smaken van de vele gifstoffen waarvoor onze tong en ons verhemelte ons initieel waarschuwd, 'normaal'. Waarmee gezegd is dat wij niet langer zien wat wij zien, horen wat wij horen, ruiken en smaken en voelen wat wij voelen: door de gewenning aan velerlei kwaad, verliezen onze zintuigen hun zin zelf en blijven wij geheel onbeschermd achter, ten prooi aan ontelbare kwalen en ziekten met steeds vaker een fatale afloop.

En de gewenning aan het kwaad geldt uiteraard niet alleen voor onze zintuigen: ook ons verstand deelt in de klappen en zo gera-ken wij gestaag gewoon aan de talloze leugens en aan de onzin waarmee bedriegers en bedrieglijke systemen ons in hun greep houden, manipuleren en gebruiken alsof wij louter instrumenten waren, alleen goed genoeg om opgebruikt te worden en vervol-gens afgedankt en herleid tot as. Eeuwen lang, generatie na gene-ratie, hebben mensen vormen van geloof beleden die regelrecht in strijd zijn met wat het simpele en nuchtere denken – het 'gezond verstand' – ons voorhoudt zonder complicaties maar wij ruilden ons natuurlijke inzicht telkens weer voor het dictaat van een of an-dere autoriteit die zichzelf uitgaf voor de vertegenwoordiging van het goddelijke op aarde. De informatie die onze eigenste gezonde zintuigen ons gaven, zetten wij prompt opzij om gehoor te geven aan de meest vergezochte fabels van lui welke ons imponeerden met schitterende kazuifels en hoge, blinkende mijters, gewapend met het machtsteken van een ivoeren toverstaf en een quasi onbe-grijpelijke Latijnse taal, ondoorgrondelijke theorieën en mysteries, dogma's, geheime rituelen en machtige taboes. De gewenning aan de bril die de wereld op zijn kop zet, speelt ons derhalve evenzeer inzake onze kennis parten. Maar dat is nog lang niet alles.

Naast de waarneming en de kennis heeft de mens van nature ook nog de beschikking over de faculteit van de wil, zoals men dat ooit noemde. En ook de wil blijkt aangetast door het beschreven kwaad en wel in die mate dat wij nog slechts *geloven* dat wij doen wat wij willen terwijl wij in feite handelen overeenkomstig een *opge-legde* wil waarvan ons niet alleen de oorsprong duister blijft maar tevens de bestemming. Want quasi elke burger handelt overeen-komstig wetten omwille van de verloning die zijn volgzaamheid hem schenkt ofwel vanuit de angst voor de dreiging uitgaande van elke vorm van rebellie daartegen en hoeveel arbeiders weten nog waartoe het werk dat zij verrichten dient? Een fabrikant van vijzen weet uiteraard wel dat hij vijzen maakt die passen in de moeren geleverd door een tweede fabrikant maar welke dingen daarmee

aan elkander worden vastgemaakt weten geen van beide: wij zijn radertjes in een machine die niemand onder ons nog kan overzien en wij werken omdat wij instinctief in leven willen blijven terwijl het ons te langen leste eender is wat wij allemaal moeten doen. Dat heet dan plicht maar in tijden van verrechtsing, dictatuur en genocide horen wij de plichtethiek weergalmen in het historische *Befehl ist Befehl* waarmee de heiligheid van de autoriteit die volgzzaamheid oplegt, bevestigd wordt en waarmee de waanzin dan apert vrij spel krijgt: wij zien niet langer wat wij zien, wij denken niet na met ons eigenste hoofd en de wil die ons doet handelen, is ons vreemd; wij weten niet langer wat wij doen omdat wij nog louter instrumenten zijn en als kers op de taart geloven wij bovendien dat het zo ook hoort te zijn.

De betekenis van de toestand waarin mensen op die wijze zijn verzeild, heeft sinds het begin der tijden een eigen naam: het is bezetenheid. Bezetenheid wil letterlijk zeggen dat men het bezit is – het bezit van *een ander* uiteraard. En waar volgens de evangelisten de Gezalfde via de bezetene naar de identiteit van die bezitter of bezetter vraagt, weerklinkt uit diens schuimbekkende mond prompt het antwoord: "Ik ben legioen", waarmee te kennen wordt gegeven dat de mens in kwestie wordt bezeten door een bende. Wij zien, denken, voelen, willen en handelen met andere woorden niet langer zelf maar enkel nog als handlangers van een bende die ons geheel beheerst zonder dat wij daar vat op hebben; wij gehoorzamen vanuit onze natuurlijke instincten aan autoriteiten die met honger dreigen, met kou en met nog heel wat andersoortig leed als wij dat weigerden te doen; wij zijn niet langer mens, een bende regisseert ons doen en laten.

Dat alles ware helemaal niet erg en zelfs plausibel indien de zogenaamde bende waarvan sprake gewoon de mensheid was: de maatschappij of het geheel van burgers die nu eenmaal samenwerken zoals ook muzikanten doen in een orkest om aldus schone dingen ten gehore te kunnen brengen aan een publiek van liefhebbers die hen dan danken met een luidruchtig en herhaald applaus. Edoch,

van 't stuk dat in dit tranendal wordt opgevoerd bestaat helemaal geen partituur, het is immers geen compositie, er is geen componist, het stuk wordt door de niet-persoon gedirigeerd en is de niet-persoon dan niet een van de talloze benamingen voor de duivel?

2. De tragedie

*Dante en Vergilius dalen af
in de hel*

Het kwaad zit hem in het bijna ongemerkt wegglijden van het sublieme en in de navenante gewenning aan wat niet langer subliem is maar middelmatig of ronduit slecht. De verleiding tot het afglijden is die van het relativisme dat het bestaan van objectieve waarden loochent. Het ontbreken van een duidelijk criterium dat het ware van het valse onderscheidt – de werkelijkheid van de droom en de wil van de wens – vindt zijn oorsprong in de rampzalige cultuur van verdoving en verslaving omdat op de keper beschouwd uiteindelijk alleen de

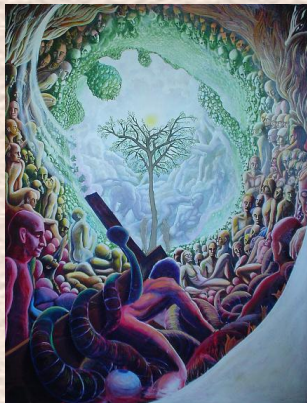
pijn in staat is om ons van het bestaan van objectieve waarden te overtuigen want wat echt is, biedt weerstand: het lijden vormt het fundament van de gewaarwording, van de kennis en van het bewustzijn.

De noeste arbeid tot welke wij, mensen, krachtens de goddelijke vloek, volgend op de zondeval, veroordeeld zijn, is de moeder van het leed dat op zijn beurt de verwekker is van het besef omdat pas datgene wat problematisch is, in het bewustzijn kan verschijnen. Ik word me pas bewust van het krijt waarmee ik schrijf op het ogenblik dat het breekt, zo zegt de Duitse wijsgeer Martin Heidegger. In wat andere be-

De helletrechter (JB)

woordingen kan men vaststellen dat zolang de dingen vanzelf gaan, zij ook geen aandacht vergen: zij vormen geen gevaar en het loont dan ook niet de moeite om er acht op te slaan. Pas de dreiging schrikt ons op, wekt ons uit de slaap en uit het onbewuste en noopt ons tot de inspanning van het nadenken dat altijd een gevecht is met de mogelijkheid van het verlies – van levenskracht of van het leven zelf.

De zondeval (JB)

Reeds de grote Afrikaanse filosoof Augustinus van Hippo (354-430) definieerde het kwaad als een tekort aan het goede en dat wil zeggen dat het goede niet vanzelf bestaat doch dat het moet verworven worden en in stand gehouden. Het aards paradijs waarin wij tezamen met alle andere wezens het wonderlijke leven delen, is er niet zomaar, het is daarentegen een uitzonderingstoestand welke bovendien in een bijzonder precair evenwicht balanceert boven de

afgrond van het niets – zoals overigens het leven zelf. De aarde is een unieke planeet, de dampkring waarin het leven gedijt, voldoet aan onvoorstelbaar strenge eisen en het feit dat wij weten dat wij bestaan, danken we aan een fysiologische en een neuronale complexiteit die ons petje ver te boven gaat. De gedachte dat het leven een liefdevolle goddelijke schepping is, ontstaat spontaan uit het besef dat het oneindige uitspansel leeg is en verlaten, koud, eeuwig donker en een gruwel voor de denkers en de dichters uit alle tijden. De aarde is een uitzonderlijke plek middenin de hel van het heelal. Het sublieme is nu eenmaal uniek: we hebben slechts één aarde, alle andere plekken in het uitspansel zijn dor en duister; we hebben slechts één thuis, elders kunnen we niet blijven; wiskundige vraagstukken hebben slechts één correcte oplossing, het aantal foute antwoorden is legio – kortom: het ware is uniek omdat het net zoals het schone en het goede behoort tot het sublieme. En waar wij het sublieme verliezen, verliezen we de kern en mét de kern vergaat ook al het andere: onze thuis, onze diepste, eigenste

gedachten, onze wil en onze wensen, onze persoon, ons eigen ik, onze leefwereld en het leven. Wat overschiet is chaos, het is een toestand tussen zijn en niet-zijn, een onbestaand bestaan tussen echt en onecht, tussen droom en wakkerheid, tussen gasvormig en vast – daar zijn alleen nog zogenaamde spoken ofwel schimmen.

Naar Jeroen Bosch (JB): *De hooiwagen. Het aardse bezit*

Men waarschuwt ons dat wij erover moeten waken dat we het sublieme niet verliezen want met het sublieme verloren we alles, inclusief onszelf. Tot de overgang van de waaktoestand naar de slaap worden wij verleid door zogenaamde duistere machten die in wezen onmachten zijn en die – althans volgens Augustinus – slechts bestaan uit een *tekort* aan macht. Macht ontleent zijn wezen aan inspanningen en uiteindelijk aan leed omdat geen inspanning geleverd wordt tenzij vanuit geduld. Geduld is per definitie een persoonsgebonden zaak maar personen dreigen te worden in slaap gewiegd of opgeslokt door de onpersoon van de veelvuldigheid die zich aan ons voordoet als een maatschappelijk weefsel en wie dat weefsel ter wille te zijn, worden erdoor gevoed, zij het enkel in de maag en vaak ten koste van het hoofd. Zij worden weldoorvoede burgers die hun mens-zijn hebben overleefd: zij zijn 'papieren zonder mensen' die, paradoxaal genoeg, de 'mensen zonder papieren' voor onbestaande dingen houden.

Maar een tragedie doet zich voor. Ons aards paradijs, onze dampkring, ons leven, ons bewustzijn: het bestaat allemaal slechts dankzij moeizaam volgehouden inspanningen, zoals ook onze tuin er alleen maar kan zijn door voortdurend onderhoud. En zoals een tuin zonder tuinman binnen de kortste keren verwildert, vergaat en geheel ontoegankelijk wordt, zo ook verdwijnt het leven zelf van zodra de toevoer van energie bij de gratie waarvan het gedijt, wordt afgesneden. Het is waar dat slechts één plek in het uitspannel onze thuis kan zijn en dat wij op geen andere plek kunnen blij-

ven. Maar meer nog dan dat is het helaas ook waar dat ook onze thuis ons niet in eeuwigheid gegund wordt: *Wir haben hier keine bleibende Stadt*. Dit dramatische bijbelse vers, beroemd uit *Ein Deutsches Requiem* van Johannes Brahms, wordt door het daarop volgende vers als het ware getroost met een verzuchting die zich tracht te handhaven als een belofte: *sondern die zukünftige suchen wir*. (Hebreeën 13:14) Maar andermaal helaas blijft het bij de belofte die men aan zichzelf doet, precies zoals iemand die verdwaald is aan zichzelf belooft om door te blijven gaan totdat hij de goede weg zal teruggevonden hebben. Maar waar is de garantie? Ook de enige plek waar men tot rust kan komen en waar men kan blijven – onze thuis – is allerm minst een vaste stek. En hetzelfde lot delen ons aards paradijs, ons eigen zelf en ons leven: vroeg of laat, laat het sublieme ons in de steek, wat wil zeggen dat wij uiteindelijk onszelf in de steek zullen moeten laten. En dat wrede lot, eindeloos bezongen in de meest verscheurende verzen, is het onze bij de gratie van de duivel. De duivel is nu eenmaal diegene die de schepping verwerpt.

3. De wrange vruchten van de canon

*De toren van Babel, naar
een middeleeuws schilderij.
Het verhaal van de
hoogmoed*

Volgens de Heilige Schrift is de schepping er ter wille van de mens en derhalve betekent de verwerping van de schepping in de eerste plaats de verwerping van de mens: de mens is een doorn in het oog van Gods stadhouder omdat hij als zuivere geest in de mens een wezen moet dienen dat slechts voor de helft geest is en voor de andere helft stof en dat vloekt zijns inziens met de juiste hiërarchie. Lucifers opstand omwille van deze 'goddelijke vergissing' werd dichtelijk beschreven door de in 1587 in Keulen geboren, grootste Nederlandse dichter ooit, Joost van den Vondel, wiens *Lucifer* uit 1654 wellicht model stond voor

het beroemde *Paradise lost* (uit 1563) van John Milton. Hoe dan ook heeft volgens het Bijbelboek *Genesis* de slang de mens ten val gebracht waardoor hij sterfelijk werd en zonder die daad had het Christendom helemaal niet bestaan aangezien Christus geboren werd om de gevallen mensheid te verlossen.

"De doos van Pandora" (Schets naar een doek van Waterhouse).

*Schets naar
Waterhouse, De doos
van Pandora (JB)*

Lucifers vernietiging van de mens zal uiteraard gebeuren door het 'legioen' waaraan hij zegt gelijk te zijn en waartoe hij het mensdom poogt te reduceren, meer bepaald door onder het volk de kuddegeest te voeden: het door een leider makkelijk manipuleerbare gedrag dat in de hand gewerkt wordt door het opleggen van uniformiteit in kledij en in bewegingen alsook door het aan de mensen opdringen van gemeenschappelijke liederen, vlaggen, helden, geschiedenissen – kortom: de canon.

Zo stuurt men soldaten naar het front door hen onder grote psychologische druk te zetten want dat is groepsdruk ook. De moed wordt openbaar verheerlijkt en de lafheid openbaar bestraft zodat men geen andere keuze heeft dan voor de groep te sterven: ofwel doodt men wie niet behoren tot de eigen groep en vecht men aldus tot de dood om dan eervol te sterven, ofwel weigert men mensen te doden, men deserteert en men krijgt de kogel wegens plichtsverzuim. Op die manier kwamen alleen al in de twintigste eeuw naar schatting 180 à 220 miljoen mensen aan hun einde.

Het immorele en het rampzalige aan groepsvorming ligt niet in het feit van de eendracht en de samenwerking maar daarentegen in het gebrek daaraan, met name waar de universaliteit ontbreekt. Waar zich een niet-universele en dus gesloten groep vormt, onderscheiden zich de groepsleden bewust van alle anderen – de niet-leden – en zo ontstaan kampen en scandeert men alras "schild en vriend" teneinde te kunnen discrimineren en al wat vreemd is aan te val-

len.

Groepsvorming gaat vooraf aan oorlog en oorlog is in wezen gericht op de reductie van het aantal groepen middels inlijving maar wel ten koste van de groepsleden zelf die tenslotte mensen zijn. Waar uiteindelijk één groot rijk tot stand komt keert zich dan die groep tegen de eigen leden omdat hij in oorsprong een dictatuur is en zo verdeelt zich paradoxaal genoeg de via oorlogvoering één gemaakte wereld in zoveel afzonderlijke groepen als er mensen zijn en dan rest nog slechts het devies van *Jeder für sich und Gott gegen alle*, wat een andere benaming is voor de wet van de jungle – de wetteloosheid.

4. De geboorte van de schimmen en de ontwaarding van de waarden

Vandaag, 24 augustus 2019, kost het goud 43.942,94 euro voor 1 kg, wat wil zeggen dat de huidige euro een waarde heeft van 0.02275678413 gram goud. Dat is een serieuze devaluatie vergeleken bij 4 mei van dit jaar toen de goudprijs nog op 36.600 euro stond en een euro dus nog 0,0273224 gram goud waard was. Wie in mei zijn bezit omgezet heeft in euro, is armer geworden en wie in goud investeerde, werd rijker. Nu zijn er talloze factoren welke invloed hebben op de waarde van een munt maar wil men de waarde van de euro doen dalen dan kan men dat zonder twijfel doen door bankbiljetten bij te drukken.

Het geldwezen is uiteraard een stuk ingewikkelder dan hier beschreven maar in grote trekken luidt de onderliggende wet die dit garandeert dat de waarde van de dingen stijgt naarmate ze schaarser zijn. Wat wil zeggen dat ontwaarding optreedt bij overvloed. 'Te' is nooit goed: het geheim van het sublieme is dat van het evenwicht of het juiste midden, zoals de Hellenen al wisten. Waarmee meteen gezegd is dat zowel het tekort als de overdaad kenmerken

zijn van het kwaad.

Wat gratis is, heeft per definitie niet de minste marktwaarde en soms kost het zelfs geld omdat het afval is; wat daarentegen duur is, wordt op de markt begeerd en wordt daardoor ook schaars. Schone lucht om in te ademen, bomen in de tuin, drinkwater en zelfs mensen: van deze bijzonder waardevolle zaken die principieel gratis zijn, was er ooit een overvloed maar dat het tij nu keert, heeft alles te maken met het feit dat bijvoorbeeld peperdure kunstwerken en andere vergelijkbare, totaal waardeloze en vaak zeer schadelijke prullen een opmars kennen - een opmars te wijten aan het feit dat het überhaupt mogelijk is dat aan waardeloze en soms schadelijke dingen een zekere marktwaarde wordt toegekend, wat heel concreet betekent dat schimmen in het leven worden geroepen. Die schimmen zijn wat authentiek en waardevol is, gaan overheersen.

*Erlkönig: het kwaad kent
geen recht (JB)*

Zo kopen mensen onder de invloed van reclame pantalons met gaten omdat dit nu eenmaal de mode is van de dag, ook al strijdt dit met de essentie van kledij. Of zij investeren in een kunstwerk dat over zichzelf zegt geen kunstwerk te zijn maar dat de handtekening draagt van een erkende artiest. Uiteraard vergt het gesofisticeerde listen om waardeloze zaken begerenswaardig te maken maar dat die trucs niet zo onschuldig zijn, komt doordat zij altijd hand in hand gaan met de afbraak van het waardevolle. En de meest listige van alle schimmen is het geld.

5. De duivel als de teruggekeerde Christus

De grote Russische schrijver Fjodor Dostojevski laat de duivel in de geschiedenis naar binnen treden in *De grootinquisiteur van Sevilla*, een raamvertelling in zijn roman uit 1880 getiteld *De ge-*

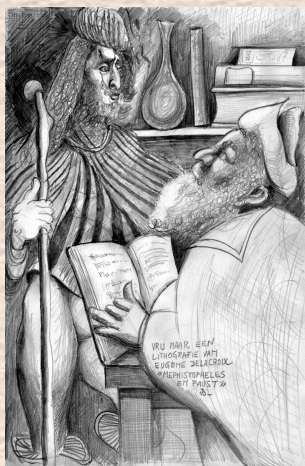
broeders Karamazow.

Het gebeuren speelt zich af in de Zuid-Spaanse cultuurstad Sevilla, vijfhonderd jaar geleden, tijdens de inquisitie, toen de christenen het land heroverden op de Moren.

Er wordt verhaald hoe Christus teruggekeerd is op aarde, hij heeft een gestorven meisje tot leven gewekt. De grootinquisiteur, die de kerk vertegenwoordigt, is er getuige van, valt Jezus aan en blijkt een vertegenwoordiger van de duivel.

In feite verwijt in zijn persoon de kerk aan Gods zoon wat Vondels Lucifer de schepper zelf aanwreef in de opstand der engelen: God zou zich in de mens hebben vergist en hem te hoog hebben aangeslagen.

De duivel wil de mens zijn vrijheid weer ontnemen: terwijl Jezus weigerde om stenen in brood te veranderen, wil hij hem conditioneren met zijn honger; hij wil hem voeden in ruil voor zijn aanbidding.

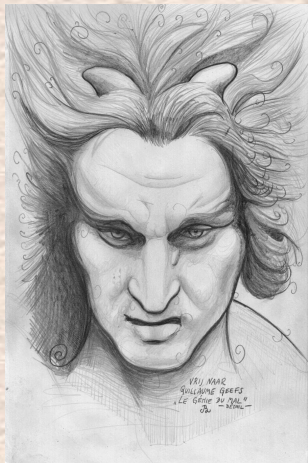
Schets (JB) naar een lithografie van Eugene Delacroix: Mefistofeles en Faust

Dit herinnert aan het Oudtestamentische boek *Job* waarin God de duivel toestaat om Job op de proef te stellen in de hoop aldus zijn vroomheid als een gevolg van conditionering en dus van onvrijheid te kunnen uitleggen, wat echter mislukt. Edoch, hier verjaagt de duivel Christus en tracht hij de mens te ketenen met de kerkelijke autoriteit die hem het heil belooft in ruil voor zijn onderwerping en dus voor de prijs van zijn vrijheid.

In feite bekleedt de duivel zich op een perverse manier met het offerschap van Christus zelf door te stellen dat hij, als kerk, zijn geluk - en dat van de clerus - opoffert aan dat van een aan hem gehoorzame en door hem bedrogen mensheid. Zo is de duivel in wezen de teruggekeerde Christus.

6. Het moederkoorn en de komedie

Moederkoorn is een schimmel die in het koren gaat woekeren bij vochtig weer; ze gaat in de korenaar zitten en neemt daar de plek in van een graantje. De schimmel probeert zich onzichtbaar te maken door de vorm aan te nemen van het gouden graantje maar hij wordt verraden door zijn zwarte kleur. Moederkoorn ontleent zijn naam aan het medicinaal gebruik ervan in het kraambed. De schimmel is zeer giftig en hallucinogeen en zorgde in de middeleeuwen voor epidemieën met vaak veel slachtoffers. Ook de beruchte historie van de heksen van Salem zou met moederkoorn te maken hebben.

Vrij naar Guillaume Geefs,
Le génie du mal, detail

Het moederkoorn is een parasiet: hij leeft op de kap van een gastheer maar hij doodt die niet omdat hij ervan afhankelijk is en zeer zeker is dat een eigenschap die ook aan de duivel kan toegeschreven worden: omdat de essentie van het kwaad ligt in een *tekort* aan het goede, kan het kwaad niet zonder het goede bestaan en is het sowieso ondenkbaar dat het kwaad het goede volledig ongedaan maakt. *Diabolo* betekent dwarsligger of tegenstrever en van tegenwerking kan geen sprake zijn zonder een of andere werking. Het kwaad is een tekort aan

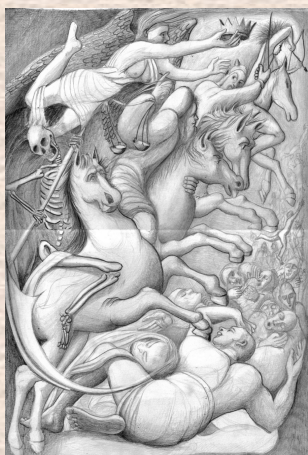
het goede en voor zover het op zichzelf bestaat, teert het op het goede en is het daarvan ook in zijn bestaan afhankelijk.

Zoals nu een parasiet zich kan verbergen in zijn gastheer door diens *vorm* of uiterlijk aan te nemen zodat hij aldus mogelijke tegenstanders kan verschalken, zo ook kan hij de *werking* van zijn gastheer nabootsen om anderen te laten geloven dat zij met de gastheer te maken hebben en niet met de parasiet. En stel nu eens

dat zich in onze wereld een plaag manifesteert waarbij mensen met specifieke activiteiten of beroepen systematisch beheerst worden door parasieten die de schijn ophouden deze beroepen uit te oefenen terwijl de eigenlijke vaklui werden uitgeschakeld.

De dokter ziet er nog wel uit zoals voorheen, hij draagt een witte schort en om de nek een stethoscoop, ontvangt patiënten en schrijft pillen voor, maar zijn activiteit is slechts een nabootsing van het beroep van de echte geneesheer: deze parasiet-geneesheer immers geneest niet doch hij verrijkt alleen zichzelf terwijl zijn geneespraktijk slechts een vertoon is, een voorwendsel, een tooneeltje.

De dokter, maar ook de garagist die aan uw wagen prutst en die u op kosten jaagt, alleen maar om er zelf beter van te worden. De leraar op school die doet alsof hij lesgeeft maar die niet langer eisen stelt aan zijn leerlingen omdat hij die beschouwt als zijn klanten die naar hij verhoopt, op de makkelijkst mogelijke manier een getuigschrift willen halen. De rechters die zich laten omkopen door misdadigers en die hun slachtoffers straffen. De politici die de staat verarmen door in haar naam nooit meer af te betalen leningen aangaan bij banken die de superrijken vertegenwoordigen. De producenten van allerlei goederen die kopers in de maling nemen met waren van verwerpelijke kwaliteit.

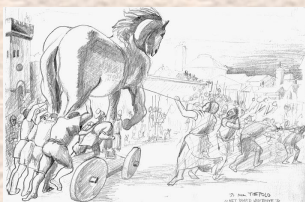
*Schets (JB) vrij naar een
middeleeuwse ets, De ruiters
van de Apocalyps*

Ongetwijfeld wordt alras duidelijk dat deze helse toestanden reeds de regel zijn. Toegegeven, er wordt nog een klein beetje genezen door de dokters en er wordt nog een beetje les gegeven door de leraren, de waren hoeven nog niet onmiddellijk in de vuilnisbak te belanden, de blinde rechtspraak werkt nog min of meer en onze politici houden het land ternauwernood recht. Maar dat geschiedt alleen, zoals gezegd, omdat het kwaad parasiteert op het goede: de parasiet doodt zijn gastheer niet

maar dan alleen uit eigenbelang.

7. Het kwaad als enige werkelijkheid?

Het relativisme duwt het sublieme weg en men went aan wat slecht is; een cultuur van verslaving en verdoving maskeert het onderscheid tussen waar en vals, tussen wil en wens, terwijl alleen de pijn verwijst naar het sublieme. Het leven wordt gedragen door moeizaam volgehouden inspanningen maar het kwaad zit die inspanningen dwars: het is een tekort aan het goede maar ook het teveel is een tekort (aan de juiste maat). Bij ontsporing gaan schimmen de plaats innemen van het authentieke, het doel wordt verwisseld met het middel. Christus' plaats wordt ingenomen door de duivel en Dostojevski's grootinquisiteur die staat voor de kerk openbaart een geheim: "De Schepper heeft de mens overschat en daarom staan wij nu borg voor zijn heil in ruil voor zijn vrijheid, zoals de duivel het wil". De duivel parasiteert op zijn gastheer - Christus - maar hij doodt die niet omdat hij ervan afhankelijk is; hij verbergt zich achter zijn uiterlijk en zo holt het kwaad het leven uit.

De meest bekende afbeelding uit de geschiedenis: het paard van Troje. Volgens een liet van Odysseus konden de Grieken tijdens de Trojaanse oorlog de stad Troje innemen door in een houten paard dat zij aldair achterlieten, soldaten binnen de stadsmuren te brengen. (Schets naar een werk van Tiepolo)

*Schets (JB) vrij naar
een schilderwerk van
Tiepolo*

De gedachte dat het kwaad ons verschalkt door zich met het goede te omkleden vindt men terug in de oudste sprookjes en legenden maar het verhaal laat steeds ruimte voor de hoop omdat uiteindelijk het kwaad niet zonder het goede kan bestaan. In *De wolf en de zeven geitjes* van de gebroeders Grimm doopt de wolf zijn zwarte poot in wit meel om de geitjes ertoe te bewegen de deur voor hem te openen en hij verslindt ze - op eentje na. Uit de ge-

pende doos van Pandora ontsnappen alle kwalen - op één na. De gevallen mens wordt uit het paradijs verjaagd en verliest alle be-

loften - op één na.

Het sluwe geitje dat op haar beurt het kwaad heeft verschalkt, werd gespaard door het sprookje zelf en wel om het te kunnen navertellen. Eén kwaal bleef in de doos van Pandora zitten: is het de kwaal die alle andere kwalen zal treffen? En na de zondeval werd aan de mens een redder beloofd: hij werd gedood doch herrees zoals een vuurvogel uit zijn eigen as in de vorm van de kerk waarvan hij het hoofd is maar die teruggekeerde Christus blijkt de duivel zelf en zo geraken wij tenslotte elk spoor bijster.

Dit verliezen van elk spoor - de uiteindelijke absolute onwetendheid - blijkt ons gewisse lot dat even zeker is als de dood. Wie leven, bevinden zich op een trein en de sporen waar die over heen raast, liggen even vast als zijn bestemming die ook onze toekomst is. Wij geloven te bewegen doch wij worden slechts bewogen; wij geloven te spreken doch het is de taal zelf die doorheen onze monden spreekt; wij geloven in een eigen wil doch wij kunnen slechts willen wat ons ingeboren verlangen ons voorhoudt te doen. En als wij tegen die plicht 'zondigen', dan schuiven wij de schuld daarvoor in de schoenen van de duivel - diegene die verantwoordelijk wordt voor ons eigen kwaad, precies zoals Christus dat wilde zijn, die de schuld van alle mensen op zich nam en uitboette. En zijn Christus en de duivel dan inderdaad niet één en dezelfde? Zijn het goede en het kwaad dan niet de twee kanten van één munt? De dag en de nacht van de wereldbol? Het wel en het wee? Het genot en de pijn? Het sublieme dat verheft en datgene wat weer afvlakt? En is het goede dan niet slechts een illusie waarin het kwaad zich verbergt? Een mantel omheen een illuster spook?

8. De duivel genaamd Economie

*De duivel als de
mammon (JB)*

"En niemand mag kopen of verkopen, dan wie dat merkteken heeft, of de naam van het beest, of het getal van zijn naam". (Openbaring 13:17).

In tegenstelling tot de godheid en de heiligen, verschijnen de duivels helemaal niet. De persoonlijke manifestatie van demonen in de menselijke wereld gebeurt uitsluitend op het ogenblik dat ze uitgedreven worden. Het kwaad blijft verborgen zolang men de andere kant op kijkt, pas het verzet tegen het kwaad dwingt het om aan het licht te komen en zo bijvoorbeeld kunnen verkrachters en andere cri-

minelen hun gang blijven gaan zolang hun slachtoffers zwijgen; slachtoffers die de moed vinden om te spreken, jagen hun misdadigers tegen zich in het harnas en worden aldus dikwijls het zwijgen opgelegd.

Nu gebeuren duiveluitdrijvingen bij de vleet: in het katholicisme wordt het exorcisme uitgevoerd over elke dopeling en driewerf helaas voor wie hun geloof willen afzweren maar volgens de kerkelijke leer laat het doopsel een onuitwisbaar merkteken na in de ziel.

Bepaalde atheïsten verwijten aan de 'religies van het Boek' - het Jodendom, het Christendom en de Islam - dat zij al te antropocentrisch zijn want de ganse schepping draait daar uiteindelijk om de mens. Er valt inderdaad wat te zeggen voor een ethiek die de menselijke persoon centraal stelt want het gevaar dreigt dat men hem gaat zien als een dier zoals een ander, als een dienaar van de maatschappij of, erger nog, als een werktuig van de economie en dat ware een onvergeeflijke aberratie.

In het communisme wordt de staat aanzien als belangrijker dan de menselijke persoon en op dit punt vloekt deze ideologie met de

christelijke leer. Christus vertelt dat de goede herder zijn kudde achterlaat om één schaap te gaan zoeken in het onherbergzame, zoals elke ouder zou doen omwille van zijn kind, maar een communist ziet er geen graten in om enkelingen op te offeren aan de staat.

En niet alleen in het communisme gebeurt dat want in feite zijn staten door de band geïnfecteerd met welbepaalde eenzijdige socialistische beginselen - zoals onder meer in het nationaalsocialisme ten tijde van het Derde Rijk - die zich met betrekking tot hun ethiek richten op wat zogeheten moraalfilosofen in elkaar hebben geflanst ter vervanging van de naastenliefde als maatschappelijk cement.

Met name het Britse utilitarisme van tweehonderd jaar geleden met aan het roer zeer welgestelde edellieden zoals Thomas Malthus (1766-1834), Jeremy Bentham (1748-1832) en John Stuart Mill (1806-1873) met hun al te simplistische en wereldvreemde leer dat men het grootste geluk moet nastreven (waarbij geluk wordt gelijkgesteld aan genot) voor het grootst mogelijk aantal mensen en dit eventueel ten koste van een minderheid aan slaven, frontsoldaten of andere mensenoffers, waarbij tevens gedacht kan worden aan de praktijken van abortus en euthanasie.

Schets (JB) naar een filmbeeld: Ebenezer Scrooge. Het geweten

Deze verdedigers van het inhumane kapitalisme ten tijde van de Industriële Revolutie in Manchester en andere ellendige fabriekssteden krijgen overigens een rake veeg uit de pan van de sociaal geëngageerde Charles Dickens in zijn *Hard Times* uit 1854 maar ook reeds in *A Christmas Carol* uit 1843: daar weigert de misantropische vrek Ebenezer Scrooge aalmoezen aan de bedelaars met het argument dat ze maar beter verhongeren omdat ze aldus nog meehelpen in de strijd tegen de overbevolking, waarmee hij zinspeelt op Malthus' omstreden over-

bevolkingstheorie.

Het katholiek geïnspireerde westen veroordeelt het communisme met de mond maar past in de praktijk principes toe die op een nog veel rampzaliger manier afbreuk doen aan het principe dat de menselijke persoon tot einddoel maakt van het maatschappelijke streven. Immers, waar het socialisme individuen onderwerpt aan de staat, fnuikt het kapitalisme de menselijke persoon ten bate van godbetert de *economie*. In feite hoort de economie te functioneren in dienst van mens en samenleving als een louter *instrument*, overigens net zoals het ruilmiddel van het geld. Edoch, ook hier werden middel en doel onderling verwisseld en geldt dat wie geen nut hebben voor de economie, beschouwd mogen worden als maatschappelijk waardeloos.

Wie uit louter winstbejag drugs verkopen of plastics produceren die het milieu om zeep helpen, worden hoger aangeschreven dan wie zich zonder vergoeding inzetten voor de medemens omdat de grootte van iemands bezit het ultieme waarde criterium is geworden. Mensen worden vandaag getaxeerd op hun vermogen, ongeacht of het gaat om een consumptievermogen of om een potentiële vernietigingskracht. En in een kapitalistische economie die stoelt op concurrentie geeft de laatstgenoemde functie uiteraard de doorslag: waar het recht van de sterkste heerst, komen, zoals ooit de Chinese dictator Mao Zedong het verwoordde, de macht en het recht uit de loop van een geweer.

9. Het nieuwe Über-Ich

Opvoedelingen gehoorzamen hun ouders, de leraren en de autoriteiten en zij maken zich geleidelijk al de maatschappelijke (en eventueel ook de religieuze) wetten en regels eigen tegen de tijd dat zij volwassen zijn en op de eigen benen moeten kunnen staan. Dat proces van toe-eigening heet interiorisering: de van buitenaf

opgelegde wet wordt een zaak die men zich ter harte neemt; de ouders en de opvoeders vallen niet weg maar zij transformeren zich in wat dieptepsychologen zoals Sigmund Freud (1856-1939) het Über-Ich hebben genoemd - het geweten dat gehoorzaamheid op-eist, ook al gaat dat vaak in tegen de onmiddellijke individuele be-hoeftebevrediging en de persoonlijke belangen en ook tegen het platvloerse principe dat de maximalisatie van het genot beoogt vanuit de in feite volstrekt immorele gelijkstelling van genot aan geluk.

Maar honderd jaar later zijn de tijden behoorlijk veranderd. Onze westerse beschaving, rustend op de pijlers van de Grieks-Romein-se cultuur en het Christendom, bleef tweeduizend jaar lang als een onaantastbare reuzin overeind met Europa onder het patronaat van de moeder Gods zelf. Nu de intensifiëring van de communicatie van de wereld een dorp heeft gemaakt, kon de ontmoeting - vaak ook de botsing - van de vele wereldculturen niet langer uitblijven en heeft het navenante cultuurrelativisme een definitief einde ge-maakt aan de zekerheden van weleer. De paus van Rome krijgt hier voor het eerst af te rekenen met meerdere concurrenten om u tegen te zeggen, waarvan het atheïsme niet de geringste is en in de onvermijdelijke aanvaringen die eruit volgen treden niet alleen de

Frédéric Martel,
Sodoma (2019)

weldaden van de eigen cultuur in het voetlicht: zij confronteren ons ook met de arrogantie van het katholicisme dat eeuwenlang de luxe genoot van een onaantastbaar monopolie. De zopas versche-nen turf van Frédéric Martel, getiteld: *Sodoma. Het geheim van het Vaticaan*, laat er geen twijfel over bestaan dat die arrogantie heeft geleid tot een hypocrisie die zijn gelijke niet kent. Naar Christus' eigen woorden is zijn imperium niet van deze wereld en dient men, anders dan de rijke jongeling, zijn bezit uit te delen aan de armen ten-

einde in het spoor van de Godmens te kunnen treden maar het (in dank van dictator Mussolini ontvangen) *wereldse* imperium van de

kerk blijft na eeuwen van kolonialisme en neokolonialisme de armen (die *nota bene* Christus zelf vertegenwoordigen op aarde) uitbuiten en misbruiken en ik citeer Martel over de *Roma Termini*, waar de prostitués hun klanten ontmoeten: *"Mohammed is sex worker. Zelf zegt hij 'escort', dat klinkt beter. En nog opmerkelijker: deze moslim heeft voornamelijk priesters en prelaten als klant, uit de kerken van Rome en het Vaticaan. 'Ik ben een van de migranten voor wie paus Franciscus opkomt', zegt hij ironisch"* (1) *Immers, "De twee grote migrantenroutes (...) leiden allebei naar de Roma Termini. Voor veel migranten is het letterlijk een 'terminus'. Een eindpunt".* (2) *"De priesters houden de markt (van de mannelijke straatprostitutie) in stand, ook al wordt die in deze internettijd steeds anachronistischer. En vanwege de anonimiteit richten zij zich voornamelijk op migranten".* (3)

In wat andere bewoordingen hebben de autoriteiten van weleer zichzelf aardig in diskrediet gebracht terwijl de duivel zelf van de menselijke nood aan gezag gretig gebruik maakt om de ontstane leemte op te vullen met voorbeelden die niet langer het goede voor de opvoedelingen voor ogen hebben doch het eigen gewin ten koste van het geluk van wie zij manipuleren. Want deze demonen die dankzij de nieuwste media de ooit aan god zelf toegeschreven alomtegenwoordigheid genieten, liegen voor, bedriegen, verleiden en palmen in; zij verslaven en verdoven, misleiden en misbruiken. Het Über-Ich van weleer ging op in rook en zijn zetel werd ingepalmd door onwezens die wel een uiterlijk hebben (zij zien er van buiten uit als personen) maar die een innerlijk missen en die met andere woorden volstrekt zielloos zijn.

10. De koning van de wereld

Het Über-Ich of het geweten van weleer, gevormd op grond van de geïnterioriseerde wetten en regels van ouders, opvoeders en autoriteiten, heeft plaats geruimd voor motto's en deviezen van een heel andere makelij. Het begon in de *golden sixties* (maar in feite begon het ten tijde van de 'zondeval') met de rijmelarijen van rebellerende idolen en van alternatieve diëtisten, de wijsheid van sterrenwichelaars en handlezers en de raadgevingen van mode-ba-rons - afkomstig uit sectoren die het bijzonder goed bleken te doen sinds de klassieke toonbeelden hun krediet verloren. Maar deze zijn nog relatief onschuldige 'Ersatz-modellen' vergeleken bij de sinds kort opgang makende, nieuwe demonen van extreem-rechts.

De cruciale wet bij het streven naar macht luidt sinds de oudste tijden zoals iedereen wel weet: "Verdeel en heers!" Wie de macht wil veroveren of bestendigen, moet de vijand verzwakken en doet dat het best door in diens kamp verdeeldheid te zaaien. Waar machts-wellustelingen alom ter wereld voortdurend op aansturen, is uitgerekend het tot stand brengen van die verdeeldheid maar daarbij mag nooit uit het oog worden verloren dat er vaak nauwelijks goede en slechte machtswellustelingen te onderscheiden vallen: van zodra iemand naar macht streeft, zal hij zich op straffe van een gewisse mislukking bedienen van de wel beproefde machiavellistische principes waaronder het beginsel dat het doel de middelen heiligt, waarmee duidelijk wordt dat voor hem *alle* middelen goed zijn aangezien het hoogste goed bestaat in het behouden of verkrijgen van de macht. En het tegen elkaar opzetten van mensen blijkt, zoals iedereen kan getuigen, een gegarandeerd product van de tweestrijd tussen rivaliserende partijen - in extenso: tussen extreem links en extreem rechts.

Extreem links pleit voor een nieuwe orde die indruist tegen de bestaande en die via het (intolerant) opleggen van exuberante tolerantieprincipes de vroegere orde op haar kop zet. In de praktijk

veroorzaakt dit een herverdeling van de koek, wat wil zeggen dat de bevoordeelde klasse van weleer voortaan het onderspit zal delven terwijl de tot dan toe verguisden hun plaats innemen, zoals dat bijvoorbeeld het geval was bij de bevrijding van Mandela in Zuid-Afrika. Maar het gevaar is allerm minst denkbeeldig dat de balans dan zo ver doorslaat naar het andere uiterste dat op den duur het volk zelf gaat smeken om de vroegere toestand te herstellen, wat niet zelden resulteert in een ware dictatuur. En door de band genomen lopen de *underdogs* van links na de machtsgreep van rechts gewoon over naar de partij van de nieuwe winnaar en zij worden daar bovendien ontvangen met open armen omdat tenslotte iedereen daar beter van wordt: de overlopers uiteraard maar ook de nieuwe machthebbers die zodoende hun aanhang alleen maar zien toenemen. Zo blijven (op een handvol 'naïevelingen' na - zoals Machiavelli ze zou noemen) dezelfde mensen aan de macht. Het verschil met voorheen bestaat erin dat de machthebbers met succes hun greep op het volk hebben versterkt.

Macht wordt verworven door twist te zaaien en uitgerekend dat is het waartoe de duivel Christus poogt te verleiden nadat hij Hem heeft meegenomen op een hoge berg van waar hij Hem de wereld toont: *het zaaien van twist* is wat men moet verstaan onder *het knielen voor en het aanbidden van de duivel* (want 'duivel' betekent 'twistzaaier') in de volgende passage van het Mattheüs- evangelie:

"Wederom nam Hem de duivel mede op een zeer hogen berg, en toonde Hem al de koninkrijken der wereld, en hun heerlijkheid;

En zeide tot Hem: Al deze dingen zal ik U geven, indien Gij, nedervallende, mij zult aanbidden." (Mattheüs 4:8-9) (5)

Opmerkelijk hierbij is dat Christus de duivel niet tegenspreekt waar deze suggereert dat al de koninkrijken van de wereld hem toebehoren en zo weet de gelovige voor eens en voor altijd dat de wereld *des duivels* is, wat andermaal bevestigd wordt door de woorden van Jezus:

"Mijn koninkrijk is niet van deze wereld". (6)

Verwijzingen:

(1) Frédéric Martel, *Sodoma. Het geheim van het Vaticaan*, Van Halewyck 2019, pagina 157. (Oorspr.: *Sodoma. Enquête au coeur du Vatican*, Éditions Robert Laffont, Parijs 2019).

(2) Ibidem, pagina 161.

(3) Ibidem, pagina 165.

(5) Mattheüs 4:8. Zie: <https://www.statenvertaling.net/bijbel/matt/4.html>

(6) Johannes 18:36.

(J.B., 13 augustus - 21 september 2019)